

Spójność społeczna i dobrostan w Europie

Wprowadzenie

Pojęcie spójności społecznej obejmuje poczucie wspólnoty, odporność i nastawienie na wspólne dobro. Istnieją dowody na to, że życie w spójnym społeczeństwie ma pozytywny wpływ na subiektywne poczucie dobrostanu, pomagając poprawić życie obywateli. Dobrostan państw i osób fizycznych coraz częściej uważa się za wartość społeczną oraz istotny punkt odniesienia, jeśli chodzi o ocenę postępu ludzkości.

W związku z tym w sprawozdaniu wykorzystano pięć zagadnień, aby ocenić obecny poziom spójności społecznej w UE, zmiany tej spójności w perspektywie czasowej, grupy ryzyka i główne siły napędowe, a także stopień, w jakim jest ona związana z subiektywnym poczuciem dobrostanu.

Zgodnie ze sformułowaną przez Radę Europy konceptualizacją spójności społecznej wzięto tu pod uwagę jej pięć aspektów:

- poczucie wykluczenia społecznego,
- odczuwanie ekonomicznych i etniczno-kulturowych napięć społecznych,
- wzajemne zaufanie,
- uczestnictwo w życiu społecznym (zaangażowanie obywatelskie i działalność polityczna),
- poczucie wspólnoty (więzi z osobami z okolicy i częstotliwość wzajemnych kontaktów).

Potencjalne społeczne siły napędowe spójności społecznej, które przeanalizowano w sprawozdaniu, mają związek z kwestiami poruszonymi w Europejskim filarze praw socjalnych. Przewidywany pozytywny skutek spójności społecznej – subiektywne poczucie dobrostanu – ocenia się, biorąc pod uwagę pozytywne i negatywne emocje, ocenę życia i funkcjonowanie psychologiczne.

Kontekst polityki

W ostatnich latach, szczególnie od czasu kryzysu w strefie euro w 2009 r., w UE rosła obawa społeczeństwa dotyczące spójności społecznej. Dyskusja ta wzmożła się w ostatnich latach w związku z tak zwanym kryzysem uchodźczym i widocznym nasileniem się postaw wrogich wobec imigracji oraz silniejszą pozycją partii populistycznych.

Sprawozdanie oparto na danych z trzech ostatnich edycji Europejskiego Badania Jakości Życia (EQLS) Eurofoundu, przeprowadzonych w latach 2007, 2011 i 2016. Badania obrazują więc postawy i zachowanie obywateli Europy tuż przed nadejściem globalnego kryzysu finansowego, podczas trwania kryzysu w strefie euro i tuż po szczytowym okresie kryzysu uchodźczego.

W sprawozdaniu, poprzez dokładną analizę ustaleń, wyprowadzono szereg wskazówek dotyczących polityki dla decydentów w UE.

Kluczowe ustalenia

W sprawozdaniu przedstawiono szereg obserwacji dotyczących kształtowania polityki w UE. Po pierwsze spójność społeczna w UE w ujęciu całościowym wydaje się nie być zagrożona. Odczuwanie wykluczenia społecznego na poziomie UE jest stosunkowo niewielkie i nie zmieniło się znacząco z czasem. Niemniej jednak istnieją różnice w zależności od poszczególnych państw. Poczucie wykluczenia społecznego jest stosunkowo niskie w państwach położonych na północy i wyższe w południowo-wschodnich państwach członkowskich. Państwa członkowskie położone nad Morzem Śródziemnym z trudem dochodzą do siebie po kryzysie ekonomicznym i jeszcze nie osiągnęły poziomu spójności społecznej sprzed kryzysu. Odczuwanie napięć społecznych, zarówno ekonomicznych, jak i etniczno-kulturowych jest wysokie. Napięcia na tle etniczno-kulturowym przeważają w bogatszych, zachodnich państwach członkowskich, w których wzrósł poziom imigracji. Napięcia na tle ekonomicznym są zwykle większe w społeczeństwach postkomunistycznych. Napięcia pomiędzy bogatymi i

biednymi były najwyższe w 2011 r., natomiast napięcia między kadrą kierowniczą i pracownikami z czasem się zmniejszyły.

Poziom wzajemnego zaufania znacząco różni się w całej Europie. Jest on wysoki w krajach Skandynawii, w Luksemburgu i Holandii, ale południowo-wschodnia Europa pozostaje regionem, w którym ludzie nie darzą się dużym zaufaniem. Jeżeli chodzi o uczestnictwo w życiu społecznym, w niektórych państwach członkowskich na północy i zachodzie wskaźniki dotyczące działalności politycznej i zaangażowania obywatelskiego są czterokrotnie wyższe niż w niektórych państwach południowo-wschodniej Europy. Wskaźniki dotyczące uczestnictwa są jednak niepokojąco niskie w całej UE i w większości przez cały czas pozostają na tym samym poziomie. Poziom poczucia wspólnoty jest zasadniczo wysoki. Przywiązanie do okolicy jest nieco większe w państwach członkowskich położonych na wschodzie, natomiast częstotliwość kontaktów z przyjaciółmi i sąsiadami jest odrobinę większa w państwach położonych na południu.

Grupy społeczeństwa o słabszej pozycji społeczno-ekonomicznej są kluczowymi grupami ryzyka, jeśli chodzi o wykluczenie społeczne, niski poziom zaufania, niewielkie uczestnictwo w życiu społecznym i odczuwanie napięć ekonomicznych. Co więcej, wiek uznaje się za czynnik pełniący rolę w tworzeniu poczucia wspólnoty – w przypadku młodszych obywateli odnotowano najniższy poziom przywiązania do ich okolicy, idący jednak w parze z najwyższym poziomem kontaktów towarzyskich. Wiek stanowi tym samym kluczowy czynnik, jeśli chodzi o uczestnictwo w życiu społecznym, biorąc pod uwagę fakt, że porównywalnie osoby starsze są mniej zaangażowane w działalność polityczną i obywatelską. Napięcia na tle etniczno-kulturowym najczęściej są odczuwane przez osoby przewlekle chore, mieszkańców wsi, osoby pracujące oraz osoby z wyższym wykształceniem. Można to przypuszczalnie przypisać większej wiedzy na temat takich napięć lub obawom dotyczącym zrównoważonego charakteru systemów opieki społecznej. Kolejna pojawiająca się obawa dotyczy możliwej polaryzacji klasy średniej – w przypadku niektórych aspektów spójności społecznej, takich jak poczucie wykluczenia społecznego, poziom wzajemnego zaufania, uczestnictwo w życiu społecznym, a także odczuwanie napięć ekonomicznych, klasa o średnio-niskich dochodach bardziej upodabnia się do klasy o niskich dochodach, natomiast klasa o średnio-wysokich dochodach – do klasy o wysokich dochodach.

Spójność społeczna idzie w parze z subiektywnym poczuciem dobrostanu. Organiczne aspekty spójności społecznej – niski poziom wykluczenia społecznego, wysoki poziom wzajemnego zaufania i uczestnictwa w życiu społecznym – utożsamia się z bardziej pozytywnymi

emocjami, lepszą oceną życia i lepszym funkcjonowaniem psychologicznym. Mechaniczne aspekty spójności społecznej – odczuwane napięcia społeczne i poczucie wspólnoty – nie wydają się wiązać z dobrostanem. To jedynie odczuwanie napięć ekonomicznych wiąże się z przejściowymi negatywnymi emocjami i gorszym dobrostanem pod względem oceny życia oraz funkcjonowania psychologicznego. Z kolei związek pomiędzy poczuciem wspólnoty a dobrostanem nie jest pozytywny. Wręcz przeciwnie. Może on być nieco negatywny – w państwach o wysokim poziomie przywiązania osób do okolicy ocena życia jest niższa.

Wskazówki dotyczące polityki

Wyniki wskazują, że dobrobyt ekonomiczny sprzyjający włączeniu społecznemu oraz cyfryzacja mogą pomóc w podtrzymaniu spójności społecznej. Wraz z wyższą konwergencją gospodarczą organiczne elementy spójności społecznej są stymulowane poprzez wysokie świadczenia w ramach systemu opieki społecznej sprzyjającemu włączeniu społecznemu oraz nabywanie umiejętności cyfrowych, co ma przełożenie na pozytywne subiektywne poczucie dobrostanu wśród obywateli.

Napięcia ekonomiczne można złagodzić poprzez zapobieganie zmniejszaniu się mobilności oraz zmniejszanie olbrzymich różnic w dochodach. Nierówności dochodowe mają jednak zadziwiająco ograniczony wpływ na pozostałe aspekty spójności społecznej. Niemniej jednak pomimo dużego występowania napięć na tle etniczno-kulturowym w szeregu państw członkowskich – widocznie napędzanych wzmożonymi przepływami migracyjnymi – większą uwagę należy poświęcić napięciom na tle ekonomicznym, przynajmniej z punktu widzenia dotyczącego dobrostanu.

Ogólnie rzecz biorąc, oszczędności w zakresie systemów opieki społecznej mogą mieć potencjalnie negatywny wpływ na spójność społeczną, którą można wspierać za pomocą polityki specjalnie ukierunkowanej na polepszenie sytuacji grup ryzyka. Odpowiednie środki mogą obejmować zmniejszenie bezrobocia, zwiększenie średniego dochodu i zapobieganie polaryzacji klasy średniej. Należy zachęcać większą liczbę obywateli do kończenia edukacji przynajmniej na poziomie ponadgimnazjalnym. Trzeba wziąć pod uwagę potrzeby osób przewlekle chorych i niepełnosprawnych, a osoby starsze zachęcać do większego zaangażowania w działalność polityczną i obywatelską.

Wreszcie w celu podtrzymywania i wspierania spójności należy wykorzystać korzystny potencjał migracji w społeczeństwach krajów przyjmujących. Większa liczba obywateli powinna też mieć możliwość nabywania umiejętności cyfrowych.

Dalsze informacje

Sprawozdanie *Spójność społeczna i dobrostan w Europie* jest dostępne na <https://eurofound.link/ef18035>

Menedżer ds. badań: Klara Foti

information@eurofound.europa.eu